

VÝBĚR TÉMAT ZE ZPRÁVY O VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ ZAŘAZENÝCH DO ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY

Vzdělávání žáků zařazených do zařízení ústavní a ochranné výchovy

Tematická zpráva

2024
2025

Děti umístěné do zařízení ústavní a ochranné výchovy (ÚV a OV) čelí ve vzdělávání mnoha překážkám – nízká motivace, časté poruchy chování, absence rodinné podpory či fluktuace mezi zařízeními. Tematická zpráva České školní inspekce (2025) nabízí cenný vhled do toho, jakým způsobem se těmto dětem daří – nebo nedaří – vzdělávat, a jaké podmínky k tomu mají. Shrnuje stav, překážky i příklady dobré praxe z celého Česka. Následujících devět témat tvoří jádro tohoto problému.

Vzdělávání v zařízeních ústavní a ochranné výchovy se odehrává ve velmi náročných podmínkách. Děti často čelí poruchám chování, neúspěchům v předchozím vzdělávání, psychickým problémům nebo absenci podpory ze strany rodiny. Navzdory tomu hraje školní docházka zásadní roli v návratu těchto dětí do běžného života – nejen jako vzdělávací nástroj, ale také jako forma sociální rehabilitace. Tematická zpráva vznikla na základě požadavku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jako podklad pro případné úpravy zákona.

1

POZITIVNÍ PŘÍKLADY INDIVIDUALIZACE VÝUKY

Ve školách, které jsou zřízeny při zařízeních ústavní a ochranné výchovy, bylo inspekci zaznamenáno výraznější přizpůsobení výuky individuálním potřebám žáků než v běžných školách. Učitelé zde pracují s žáky různých úrovní a schopností, častěji upravují tempo výuky a volí specifické metody. To pomáhá kompenzovat dřívější neúspěchy a ztráty ve vzdělávání, které děti často přinášejí z minulosti.

2

NÍZKÁ KVALIFIKOVANOST UČITELŮ JAKO RIZIKOVÝ FAKTOR

Pouze 78 % učitelů v těchto školách splňuje požadovanou odbornou kvalifikaci. Důvody? Vyšší psychická náročnost, nižší atraktivita pracovního prostředí, častá frustrace z výsledků práce a slabá společenská prestiž. Výsledkem je vysoká fluktuace a problém s personální stabilitou.

3

OMEZENÁ NABÍDKA OBORŮ VE STŘEDNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

Většina středních škol při zařízeních nabízí jen několik málo učebních oborů – převážně technické či pomocné profese. To omezuje možnosti volby a často i motivaci žáků. Rozšíření nabídky oborů je však obtížné kvůli nízkým počtům žáků, fluktuaci a omezeným kapacitám škol.

4

INTEGRACE DĚTÍ DO BĚŽNÝCH ŠKOL MIMO ZAŘÍZENÍ

Více než 3 000 dětí se vzdělává mimo zařízení ÚV a OV – v běžných základních, středních, případně i vysokých školách. Přesto se většina zařízení potýká s překážkami při jejich umisťování, jako jsou kapacitní limity škol, poruchy chování nebo obavy učitelů z těchto dětí.

5

PODPORA PŘI DOMÁCÍ PŘÍPRAVĚ A DOUČOVÁNÍ

Ve většině zařízení existuje systém doučování a přípravy na vyučování, někdy za pomoci dobrovolníků. Hlavním limitem je ale nedostatek personálu a malá ochota dětí se připravovat. Podmínky přípravy se proto velmi liší zařízení od zařízení.

6

NÍZKÁ MOTIVACE A VZDĚLÁVACÍ APATIE ŽÁKŮ

Nízká ochota dětí učit se je v zařízeních častým a závažným problémem. V mnoha případech se jedná o většinu žáků ve třídě, což komplikuje jak výuku, tak snahu o jejich osobnostní rozvoj. Bez cílené motivace a systematické podpory tuto bariéru dokážou jen těžko překonat.

7

PŘÍPRAVA NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT

Vedle vzdělávání hraje klíčovou roli i příprava dětí na reálný život – práce s dokumenty, finanční gramotnost, učení každodenních návyků. Zařízení se snaží o praktickou výuku i o zajištění přechodného bydlení, ale často naráží na nedostatek bytů a absenci podpory ze strany rodiny.

8

NEDOSTATEK ODBORNÝCH PRACOVNÍKŮ

Etopedi, psychologové, speciální pedagogové – to vše jsou profese, které mnohým zařízením chybí. Téměř polovina z nich řeší závažné situace v krizovém režimu. Důsledky? Přetížení personálu, omezené možnosti individuální péče a vyšší riziko vyhoření.

9

POTŘEBY A PŘETÍŽENÍ UČITELŮ

Nejčastější stížnosti učitelů se týkají nadměrné administrativy, chování žáků a psychické zátěže. Učitelé postrádají metodickou podporu, příležitosti ke vzdělávání i dostatečné materiální podmínky. Často pracují v izolaci bez možnosti sdílení zkušeností.

ZÁVĚR A DOPORUČENÍ

Zpráva České školní inspekce potvrzuje, že vzdělávání dětí v zařízeních ústavní a ochranné výchovy hraje zásadní roli nejen v oblasti vzdělávací, ale i ve sféře sociální integrace. Přestože školy při těchto zařízeních dokážou v mnoha aspektech výuku dobře individualizovat a reagovat na potřeby žáků, potýkají se s řadou hlubokých a dlouhodobých problémů. Nedostatek kvalifikovaného personálu, vysoké nároky na učitele, omezená nabídka oborů ve středním vzdělávání, nízká motivace žáků a slabá podpora z rodinného prostředí tvoří komplex překážek, které negativně ovlivňují kvalitu a efektivitu celého systému.

Pro zlepšení této situace je zásadní zvýšit atraktivitu práce v těchto školách – jak finančně, tak profesně. Bez stabilního a kvalifikovaného personálu nelze zajistit kvalitní a dlouhodobě udržitelnou péči o děti, které ji často potřebují nejvíce. S tím úzce souvisí potřeba výrazného posílení odborného zázemí ve formě psychologů, etopedů, speciálních pedagogů i dalších podpůrných profesí.

Současně je nutné zaměřit se na zvyšování motivace samotných žáků – nejen skrze vhodně nastavené výukové metody a individuální přístup, ale i pomocí mentoringu, podpory osobních ambicí a pozitivních vzorů. Nedílnou součástí zlepšení by mělo být rozšíření nabídky vzdělávacích oborů, a to zejména v oblasti středního odborného vzdělávání, kde je nyní výběr velmi omezený a často neodpovídá potřebám trhu ani zájmům dětí.

Velmi důležitým krokem je také prohloubení spolupráce mezi zařízeními a běžnými školami mimo zařízení – ať už při přechodu žáků, sdílení informací nebo při společném plánování podpory. Tato spolupráce by měla být systematicky podporována a koordinována. Vzhledem k personálním omezením může být částečným řešením i širší využívání dobrovolníků a online doučování, které v některých zařízeních již úspěšně funguje.

V neposlední řadě je třeba zaměřit se i na samotné učitele a pracovníky zařízení. Poskytování metodické podpory, pravidelných supervizí a prevence vyhoření by mělo být samozřejmostí, nikoli výjimkou. Zásadní je i změna veřejného diskurzu – zbavení dětí a škol stigmat a podpora jejich integrace do běžného vzdělávacího a pracovního života.

Celkově lze říct, že vzdělávání dětí v zařízeních ústavní a ochranné výchovy potřebuje nikoli dílčí úpravy, ale promyšlenou a dlouhodobou strategii, která zohlední komplexnost jejich situace – od školy přes rodinu až po budoucnost v samostatném životě.